

ce yazılan şerhlerin en üstünü kabul edilen bu çalışmasında Seyyâgî metindeki hadisleri tahrîc ederek değerlendirmiş ve bunlardan çıkarılması gereken hükümleri ortaya koymuş, ihtilâflı konularda değişik mezheplere mensup ulemânın görüşlerini nakletmiştir. Kitabın bütünüdür şerhetmeye ömrü yetmediği için "Kitâbü's-Siyer" bölümünün sonundaki üç babın ve eserin son bölümü olan "Kitâbü'l-Ferâ'iz'in şerhi XIV. (XX.) yüzyılda bir grup âlim tarafından gerçekleştirilmiştir (I-IV, Kahire 1347-1349, 1350; Tâif 1388/1968). Abbas b. Ahmed b. İbrâhîm el-Hasenî el-Yemenî es-San'ânî tarafından yazılan tetimme eserin IV. cildinin sonunda neşredilmiştir. Eserin ek-sik bölümünü tamamlayanlar arasında Abdülkerîm b. Abdullah b. Muhammed Ebû Tâlib, Muhammed b. Tâhîr Cahhâf el-Hasenî ve Ahmed b. Ahmed b. Muhammed es-Seyyâgî anılmakta, Ahmed b. Ahmed es-Seyyâgî'nin *el-Menhecû'l-münîr tetimmetü'r-Râvzî'n-nağîr* adlı hacimli eseri yayımlanmış bulunmaktadır (nşr. Abdullah b. Hammûd b. Dirhem el-İzzî, I-V, San'a 1426/2005). 2. *el-Müznû'l-mâtûr 'ale'r-Ravdî'n-nağîr fî şerhi âdâbi'l-münâzır* (*Hâşiyetü'r-Ravdî'n-nağîr*). Hasan b. Ahmed el-Celâlî'nin fikhî münazaralar konusunda uyulması gereken âdâp ve kurallara dair eseri üzerine yazılan hâşiyedir (nşr. İsmâil b. Ahmed el-Kebî, Beyrut 1404/1984). 3. *Şerhu Luğzî's-Seyyid İshâk*. Seyyid İshak b. Yûsuf b. el-Mütevekkil-Alallah'ın ürcûze tarzında kaleme aldığı, anlaşılması zor konularla (lugaz) ilgili 109 beyitlik eserine (Habeşî, s. 389) yazılan bir şerhtir. Seyyâgî ayrıca eserin ruhla ilgili bölümüne kelâm ve tasavvuf kaynaklarından bilgiler ilâve etmek suretiyle bir hâşîye yazmıştır. 4. *Şalâtü'l-cum'a*. Bir nüshası San'a'da el-Mektebetü'l-garbiyye'de mevcuttur. 5. *Duâhü'l-kâdî el-Haymî ile'l-Habeşe*. Seyyâgî'nin Habeşistan'a yaptığı seyahatiyle ve bu sırada karşılaştığı olaylarla ilgili bir risâledir (son iki eser için bk. Abdüsselâm b. Abbas, s. 362-363). 6. *Risâle fi'l-mesâcidi'l-mensiyye*. San'a'da kaybolan veya terkedilen mescidlerle ilgili bir çalışma olup *Mesâcidi Şan'a* isimli eser içinde (s. 116-120) yer almaktadır (Habeşî, s. 73).

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyâgî, *el-Müznû'l-mâtûr* (nşr. İsmâil b. Ahmed el-Kebî), Beyrut 1404/1984, neşredenin girişi, s. 11-15; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 214-216; Muhammed b. Muhammed b. Yahyâ b. Abdullah el-Hasenî, "Nebze min tercemeti's-şârih" (Seyyâgî, *er-Ravzû'n-nağîr* içinde), Kahire 1347, I, 2-5; Muhammed b. Muhammed Zebâre, *Neylû'l-vatâr*, San'a, ts. (Merkezü'd-Dîrâsât ve'l-ebhâsi'l-Yemeniyye), I, 366-374; Ahmed Hüseyin Şerefeddin,

Târîhu'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen, [baskı yeri yok] 1400/1980 (Matâbiu'r-Riyad), s. 129; Anwar Ahmad Qadri, *Islamic Jurisprudence in the Modern World*, New Delhi 1986, s. 166; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 73, 389, 393; Hüseyin Abdullah el-Ömerî, "Hüseyin b. Ahmed es-Seyyâgî", *el-Meusu'atü'l-Yemeniyye*, Beyrut 1412/1992, I, 389; Ahmed el-Hüseyinî, *Mü'ellesâtü'z-Zeydiyye*, Kum 1413, I, 244, 401; II, 60, 179; Abdüsselâm b. Abbas el-Vedîh, *A'lâmü'l-mü'ellifi-ne'z-Zeydiyye*, Amman 1420/1999, s. 362-363.

MUSTAFA ÖZ

SEYYÂRÎ (السياري)

Ebû'l-Abbâs Kâsım b. Kâsım (b. Abdillâh) b. Mehdî es-Seyyârî el-Mervezî
(ö. 342/953-54)

İlk sûfilerden.

262 (875-76) yılında Horasan'ın Merv şehrinde doğdu. Annesinin babası Ahmed b. Seyyâr'a nisbetle Seyyârî nisbesiyle tanındı. Merv'in önde gelen bir ailesine mensup olan Seyyârî'ye babasından çok miktarda miras kaldığı, Hz. Peygamber'in sakalından iki tel satın almak için bütün malını verdiği, bunların bereketiyle kendisine tövbe nasip olduğu ve devrin tanınmış sûfilerinden Ebû Bekir el-Vâstî'nin hizmetinde bulunduğu belirtilmektedir. Seyyârî, Ebû Bekir el-Vâstî'nin yanı sıra birçok şeyhten faydalandı. Fıkıh ve hadis alanlarında üstat olduğu, etrafında toplanan müridlerine Seyyârî denildiği nakledilir. Vasiyeti gereği Resûlullah'ın iki tel kılı ağzına konularak defnedilen Seyyârî'nin ölüm tarihini Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Abdülkerîm el-Kuşeyrî gibi kendisinden bahseden ilk sûfi müellifler 342 (953-54) olarak kaydederken (*Tabakât*, s. 440; *Hilye*, X, 380; *Risâle*, s. 168) İbn Mâkûlâ, Abdülkerîm es-Sem'ânî ve İzzeddin İbnü'l-Esir 344 (955-56) tarihini vermişlerdir (*el-İkmâl*, IV, 509; *el-Ensâb*, VII, 213; *el-Lübâb*, II, 163). Merv'de bulunan kabrinin önemli ziyaret yerlerinden biri olduğu, burada yapılan duaların geri çevrilmediği rivayet edilmektedir. Seyyârî Ebû'l-Müveccih Muhammed b. Ömer el-Mervezî, Ahmed b. Abbâd b. Süleyman, Muhammed b. Câbir, Abdülâzîz b. Hâtem, Muhammed b. Eyyûb gibi şahıslardan hadis almış, kendisinden hadis hâfızları Ebû Abdullah İbn Mende ile Hâkim en-Nisâbü'rî ve kız kardeşinin oğlu Abdülvâhid b. Ali es-Seyyârî rivayette bulunmuştur.

Seyyârî'nin Merv'de hallerin hakikatlerinin bahseden ilk sûfi olduğu, tevhid ko-

nusu üzerinde çokça durduğu ve bu husustaki görüşlerinin Cebriyye'nin anlayışına benzediği, bu sebeple Cebriyye'den olmakla itham edildiği ve çok sıkıntı çektiği belirtilmektedir. Seyyârî'ye göre rubûbiyyet Hakk'ın takdir ve hükmünün geçerli olması, abdiyyet kulun mâbudunu bilmesi ve ahidlerini yerine getirmesidir. Kulun levh-i mahfûzda kendisi için yazılmış bir günahı terketmesi ya da bağlı bulunduğu kazâ hükminden dönmesi mümkün değildir. Ona göre, "Allah onları takvâ kelimesine bağlı tutmuştu, esasen onlar buna lâıyk ve ehil idi" meâlindeki âyet (el-Feth 48/26), "Allah onları ezelde takvâya ehil kıldı ve vakti gelince iman ve ihlâs kelimesini onlarda ortaya çıkardı" anlamına gelmektedir.

Tasavvufta seyrü sülûk esnasında yaşanan cem' ve tefrika hallerinden ilk defa Seyyârî söz etmiştir. Hücvîrî'nin kaydına göre Bâyezîd-i Bistâmî, Ebû Hafs el-Haddâd, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî, Ebû Bekir eş-Şiblî, Ebû'l-Hasan Ali b. İbrâhîm el-Husrî gibi Ebû'l-Abbâs es-Seyyârî de devamlı sûrette galebe vaziyetinde (cem') bulunmaktaydı. Namaz vakti gelince tefrika haline döner, namazdan sonra tekrar eski halini alırdı. Muhtemelen bu sebeple Seyyârî'nin tevhid görüşü cem' halini yaşayan sûfinin durumuyla paralellik arz etmektedir. Nitekim ona göre tevhid akla Hak Teâlâ'dan başka bir şeyin gelmemesi, gerçek mârifet kalbin O'ndan başkasını hatırlamamasıdır.

Seyyârî müridlerin eğitimleri için şer'î emirler ve yasaklara karşı sabrı, sâlihlerle sohbeti, arkadaşlara hizmeti, fakirlerle oturup kalkmayı gerekli görür. Onunla birlikte cem' ve tefrika anlayışına dayalı Seyyârî'ye adıyla bir tasavvufî cereyan ortaya çıkmıştır. Bu adın, mensuplarını tanımlama bağlamında "cem' ile fark arasında gelip gidenler" anlamını ifade etmek için verildiği belirtilmişse de (*Dîâ*, VII, 278) bunu kurucusunun Seyyârî nisbesine bağlamak daha doğrudur. Hücvîrî kendi döneminde Nesâ ve Merv şehirlerinde bu tasavvufî cereyana mensup sûfilerin büyük bir cemaat teşkil ettiğini, adı geçen şehirlerdeki müridlerin birbirlerine mektup ve risâleler yazarak cem' ve tefrika konusunda görüş alışverişinde bulunduklarını söyler (*Keşfü'l-mahcûb*, s. 378-379). Seyyârî'nin sohbet halkasına katılanlar arasında kız kardeşinin oğlu Abdülvâhid b. Ali es-Seyyârî ile Muhammed b. Muhammed b. Ömer b. Şebbûye el-Mervezî de vardır. Seyyârî'den sonra yerine yeğeni Abdülvâhid b. Ali geçmiştir. Harîrîzâde, Abdülvâ-

hid b. Ali'nin ardından silsilenin Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'ye, ondan da Abdülkerim el-Kuşeyrî'ye ulaştığını belirtir. Seyyârî'nin silsilesini ise Ebû Bekir el-Vâsrî aracılığıyla Cüneyd-i Bağdâdî'ye, ondan birkaç vasıtayla İbrâhim b. Edhem'e, ondan da Veysel Karanî'ye ulaştırır (*Tibyân*, II, vr. 166^{a-b}). Seyyârî'nin rivayet ettiği hadisleri kaydettiği (Sülemî, s. 440) ve değerli eserler kaleme aldığı (Hücvîrî, s. 262) belirtilmişse de bunlar günümüze ulaşmamıştır. Sülemî'nin tasavvufi tefsiri *Hakâ'i-ku't-tefsîr*'de görüşlerine yer verdiği sûflerden biri de Seyyârî'dir. Bazı kaynaklarda Seyyârî'nin birkaç beyitlik şiirleri kaydedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 440-447; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 380-381; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 168, 365; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 261-262, 378-379, 385; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, IV, 509; Herevî, *Tabakât*, s. 364-365; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 212-213; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 374; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 776-778; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 162-163; Muhammed Pârsâ, *Faşlü'l-hitâb* (nşr. Celîl-i Misgernefâd), Tahran 1381 h.ş., s. 49-50, 167; İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire*, III, 309-310; Câmî, *Nefehât*, s. 145-146; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 118; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 19-20; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 229-230; Mustafa el-Arûsî, *Netâ'icü'l-efkârî'l-kudsîyye* (nşr. Abdülvâris M. Ali), Beyrut 1420/2000, II, 4-5; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 164^a-166^b; Süleyman Ateş, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri*, İstanbul 1969, s. 87-88; R. Gramlich, *Alte Vorbilder des Sufitums*, Wiesbaden 1996, II, 413-450; Bahş İrfân, "Ebû'l-'Abbâs-ı Seyyârî", *DMBİ*, V, 673-674; Hasan Kâmil Yılmaz, "Cem'", *DİA*, VII, 278.

REŞAT ÖNGÖREN

SEYYÂRİYYE

(السِّيَارِيَّة)

Ebû'l-Abbâs es-Seyyârî'ye

(ö. 342/953-954)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. SEYYÂRİ).

SEYYİD

(السَّيِّد)

Hz. Peygamber'in

soyundan gelenleri ifade eden bir terim.

Sözlükte "efendi, bey, önder, sahip, faziletli, kerim" gibi anlamlara gelen *seyyid* kelimesi (çoğulu *sâdât*) Kur'ân-ı Kerim'de "toplumda seçkin bir yere sahip olan kimse" (Âl-i İmrân 3/39) ve "kadının kocası" (Yûsuf 12/25) mânasında yer alır. Kelime

Hz. Peygamber'in hadislerinde sözlük anlamında sıkça kullanılır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "syd" md.). *Seyyid* terim olarak "şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek" mânasına gelen *şerîf* ile (çoğulu *eşrâf*, *şürefâ*) birlikte "nesl-i pâk-i Muhammedî'ye mensup olup yüceltmış olan" anlamında Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile Fâtma'dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Hem baba hem anne tarafından Hz. Ali'nin soyundan gelenlere aynı zamanda "seyyidü's-sâdât" (tabâtâbâ) denilir (*Tâcü'l-'arûs*, "tbtb" md.; *EP* [İng.], III, 950).

Câhiliye döneminde kabilenin yaşlıları tarafından seçilen ve başkan olarak tayin edilen kimselere *seyyid*, reis veya şeyh adı veriliyordu. Asil bir soydan gelen seyyidin kabilesi üzerindeki otoritesi ona duyulan saygıyla ilgiliydi ve bunun kazanılması asalet, zenginlik, cömertlik, ticarî ve malî alanda maharet, yaşça büyüklük, yiğitlik, hitabet ve hilim gibi niteliklerle mümkün oluyordu. Nüfuz sahibi bir kimse olmasına rağmen görevlendirme ve cezalandırma yetkisi bulunmadığı için mutlak bir otoriteye sahip olmayan seyyid, kabileyi meydana getiren aile liderlerinden oluşan kabile meclisiyle istişare ettikten sonra karar verebilirdi. Kabile halkına yol göstermekten ziyade kabile meclisinin iradesine uygun hareket eden, savaş zamanlarında kumandanlığı üstlenen ve kabilenin geleceğine uygun davranmak zorunda olan seyyidin görevi hakemlik yapmaktı. Arap toplumunda seyyid gibi şerif de asil bir soydan gelen, şeref sahibi kuvvetli bir asabiyetle çevresinde etkin olan kabile reisinin kimliğini ifade ediyor, Kâbe ve Mekke yönetimiyle ilgili vazifeleri üstlenenler için kullanılıyordu (Fâkihî, V, 153, 196). İslâmîyet'ten sonra Hz. Peygamber'in soyunu devam ettiren kızı Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin çocukları ve torunları aynı zamanda şerif unvanı da verilmiştir. *Seyyid* ve şerif unvanlarının Hz. Hasan ile Hüseyin'in dışında Hz. Ali'nin diğer çocukları (özellikle Havle bint Ca'fer adlı eşinden dünyaya gelen oğlu Muhammed b. Hanefiyye'nin soyundan gelenler) için de -Ahmed Yesevî örneğinde olduğu gibi- kullanıldığı görülür. Ancak IV. (X.) yüzyılın sonlarında ortaya çıkan genel anlayış seyyid ve şerifin Hz. Hasan ile Hüseyin'in soyundan gelenlere tahsis edilmesidir.

İslâm'dan sonra, "Ben âdemoğullarının seyyidiyim" (Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13; İbn Mâce, "Zühd", 37); "Ben kıyamet gününde insanların seyyidiyim" (Buhârî, "Enbiyâ", 3; Müslim, "İmân", 327-328) gibi hadislerle seyyid kavramını "insanların lideri

ve efendisi" anlamında kullanan Hz. Peygamber bu sıfatı almaya en lâyık kimse olarak görülmüştür (*Kâmus Tercümesi*, I, 1174). Resûl-i Ekrem'in unvanları arasında "seyyid-i kâinât, seyyidü'l-keveyne, seyyidü's-sakaleyn, seyyidü'l-enbiyâ / mürselîn, seyyidü'l-beşer / seyyid-i nev'-i beşer, seyyidü's-sâdât" en meşhur olanlarıdır. Hz. Peygamber, torunu Hz. Hasan'a "toplumun efendisi" mânasında seyyid unvanını bizzat vermiş (Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâbi'nebi", 22), Hz. Hasan ve Hüseyin'i cennet gençlerinin iki efendisi olarak nitelendirdiği için bunlara "seyyideyn" denilmesi âdet olmuştur (*Müsned*, III, 3; Tirmizî, "Menâkıb", 30). Hz. Hamza ve Hüseyin "seyyidü's-şühedâ", Resûlullah'ın kızı Fâtıma da "seyyidetü nisâi hâzihi'l-ümme" ve "seyyidetü nisâi ehli'l-cenne" unvanlarıyla meşhurdur.

Resûlullah'ın Ehl-i beyt'i müslümanlar nazarında müstesna bir mevkiye sahip olmuş, onları sayıp sevmeye tarih boyunca büyük önem verilmiştir. Bunda, Resûl-i Ekrem'e soy bakımından en yakın kimseleri ifade eden Ehl-i beyt'in fazilet ve üstünlüğüne doğrudan veya dolaylı biçimde temas eden âyetlerin varlığı (Âl-i İmrân 3/61; el-Ahzâb 33/33; eş-Şûrâ 42/23), hadislerde de onlara saygı gösterilmesinin istenmiş ve bunun Hz. Peygamber'i sevmenin bir gereği sayılmış olması temel et-kendir.

Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'nın Hz. Hasan ile Hüseyin vasıtasıyla devam eden soyundan gelenler için seyyid ve şerif tabirleri kullanılarak bunların toplum içerisinde rencide edilmemesi ve kendilerine olan saygının sarsılmaması bütün İslâm toplumlarında temel prensip olmuştur. Halifeliği döneminde Hz. Ömer'in Bedir Savaşı'na katılanların çocuklarına ikişer bin dirhem tahsis ederken Hz. Hasan ile Hüseyin'e beşer bin dirhem tahsis etmesi seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalığın temelini oluşturmaktadır (Belâzürî, *Fütûh*, s. 657). Ömer b. Abdülâzîz, gerek Medine valiliği sırasında gerekse halifeliği esnasında seyyid ve şeriflere özel ilgi göstermiş, onların her türlü taleplerini karşılayarak toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmelerine önem vermiştir.

Hz. Hasan ile Hüseyin'den sonra onların soyundan gelenlerin bir kısmı Hicaz'da kalırken bir kısmının İslâm dünyasının çeşitli bölgelerine yayıldığı ve gittikleri yerlerde bir câzibe merkezi haline geldiği görülür. Hatta çevrelerinde oluşan gruplaşmaların bazan siyasî harekete dönüştüğü ve Hz. Hüseyin gibi meşrû görmediği mer-